

„Ne, opravdu to nemá žádný negativní dopad na naše soužití, naopak, je úžasné, jak si rozumíme.“ Občas tak vznikají opravdu „rodinná“ představení: Lucie napíše scénář a hraje, Jan režíruje, a protože sám maluje, navrhne někdy i scénu. Spolu mají tři děti. Nejstarší Vojtěch do divadla chodí rád a chce zkusit i psát. Nejmladší Krystinka je ve druhé třídě, chodí do dramatického kroužku a divadlo také miluje.

Jen prostřední Josef jej nesnese. „Jednou jsem ho vzala na pohádku, ve které jsem i hrála, a on se po celou dobu ani jednou nepodíval na jeviště. Když jsem se ho po představení zeptala, jak se mu to líbilo, jenom zarputile zavrtěl hlavou: Nelíbilo!“

Nic není jisté

Ne vždy byl jejich život tak idylický, jak se teď může zdát: Lucie Trmíková a Jan Nebeský zažili chvíle, kdy jim opravdu nebylo veselo – to když ze dne na den ztratili veškeré jistoty. Divadelní profese bývá nestálá, a tak se po rozpadu divadelního souboru Komedie najednou oba ocitli na volné noze. Synové byli malí, Krystinka v kočárku. „Tehdy jsem měla opravdu strach. Bála jsem se, že to nezvládneme. Ale tohle období mě alespoň naučilo, že na tomto světě vlastně jistota neexistuje. Nic nemáte napořád.“

O Shakespearovi

Ačkoli většinou hraje vážné role, na shakespearovských slavnostech účinkuje v bláznivé Komedii omylů. Jaká je její Adriana, jejíž muž pije, chodí za ženskými a ona se ho všemožně snaží udržet? „Je to žena, která se bojí, že ji manžel už nechce. Jakou větší roli jako žena můžu vůbec mít? Je to věčné téma. Postava Adriany má úžasnou hloubku, dává velký prostor pro hraní.“

Shakespeare ji přitahuje i jako scenáristku. Momentálně se jedná o tom, že bude uvedeno její komorní představení Kabaret Shakespeara v rámci slavností. V něm po svém zpracovává jeho sonety a hlavně příběh, který se v nich podle ní rýsuje, milostný trojúhelník mezi Shakespearem, jeho milencem a jeho milenkou. „Sonety mě fascinují – s jakou lehkostí a zároveň vnitřní silou jsou napsány. A ten strach ze stárání a smrti! Zároveň je v nich i láska a naděje, která je osvobozující.“

Divadlo je výzva

Divadelní role i scénáře Lucie Trmíkové jistě patří k těm, jež lidem nabízejí řadu podnětů k zamyšlení. A co když si jde někdo do divadla jen odpočinout? „Tomu já neříkám divadlo. Divadlo je pro mě cesta do neznáma, výzva, provokace, a této výzvy se divák musí účastnit. Ne si sednout do úšáku a „bavte mě“. To se mnou nesouvisí, to nechápu.“ ■

Chvála sonetů

aneb
tak trochu sváteční shakespearovská pošta

Je to až zázrak, co všechno se vejde do oné stísněné komůrky, která na šířku měří pouhých pět stop a na výšku čtrnáct řádků, když do ní vstoupí William Shakespeare.

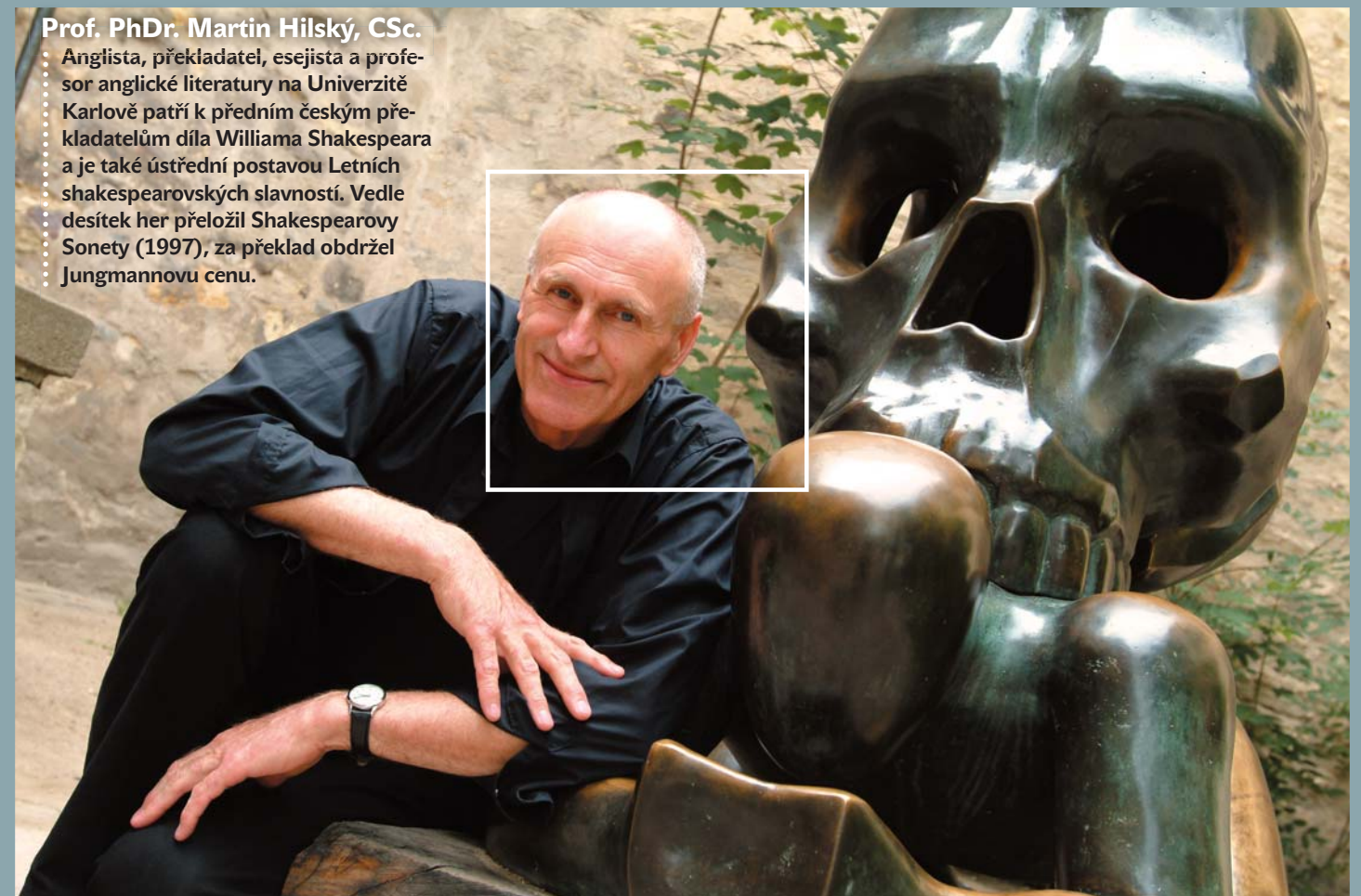
Přišel, jako skoro vždycky, k hotovému. Převzal sonet tak, jak mu jej zanechali jeho předchůdci, včetně oné drobné úpravy, onoho rétorického ocásku, který mu vymysleli básníci Wyatt a Surrey a kterému se říká heroický kuplet, třebaže v Shakespearových sonetech na něm heroického není vůbec nic. Spíše je to epigram či aforismus, zkrátka vypočítaná sentence, jakoby vypůjčená ze soudobých příruček rétoriky či dvorských manuálů dobrých mravů.

Shakespeare se v tomto ohledu projevil jako autor naprosto nevnalézavý. A přece se, jako vždy a všude, i v tomhle stísněném prostoru zařídil po svém. Židli si přistrčil trochu blíž ke stolu, malinko natočil papír, a namísto aby své sonety adresoval krásné a zbožňované ženě, oslovil v nich mladého aristokrata, svého mecenáše, a začal ho nabádat, ať se ožení a založí rodinu.

V sonetu se seběhlo už ledacos. Prostořeká a hubatá Becchina Cecca Angiolieriho v něm byla dřív než Dantova Beatrice či Petrarkova Laura. A Michelangelo Buonarroti také napsal část svých nejkrásnějších sonetů krásnému Tommasu Cavalierovi. Ale vyzývat mladého, krásného, bohatého a mocného muže, aby měl děti? Cožpak to je, řekněte sami, vhodné téma pro jednu z nejslavnějších sonetových knih světové poezie? Děti jako pojistka na věčný život? Děti jako zaručeně nejvýhodnější investice do vlastního já? Lichváří vlastní krásy? Děti jako úroková míra nesmrtnosti? Cožpak se Shakespeare, například v Sonetu 6, rozhodl udělat nesmrtnou poezii i z bankovnictví?

A kdyby zůstalo jen u toho! Co tomu asi říkal Shakespearův spanilý aristokratický patron, když se v Sonetu 20 dozvěděl, že Příroda ho původně stvořila jako ženu, až později se rozhodla mu změnit pohlaví, neboť se s ním chtěla, možná trochu na truc Shakespearovi, milovat sama? Ale Shakespeare nakonec na Přírodu vyvrátil. „Tvá láska patří mně, ač vybaven / Přírodou byl jsi k potěšení žen,“ říká vítězně, leč s náznakem jisté lítosti i závěrečném dvojverší.

Prof. PhDr. Martin Hilský, CSc.
Anglista, překladatel, esejista a profesor anglické literatury na Univerzitě Karlově patří k předním českým překladatelům díla Williama Shakespeara a je také ústřední postavou Letních shakespearovských slavností. Vedle desítek her přeložil Shakespearovy Sonety (1997), za překlad obdržel Jungmannovu cenu.

Je to *přesně čtyři sta let*, co Shakespearovy sonety vyšly poprvé

Dovedete si představit, že by něco podobného napsali básníci „sladkého nového stylu“, například Dante či Petrarca? Něco takového se přece v sonetech dělat nemá. Shakespeare to udělal a budiž mu za to dík. Sonet 20 připomene řeckou báj, v níž si bohové, tolik podobní lidem, dělají naschvály a zpřijemňují si život, jak to jen jde. Je to sonet cudný i necudný a jeho adresát je, podobně jako například Orlando Virginie Woolfové, mužského i ženského rodu zároveň, „můj milý“ a „moje milá“. Je to renesanční hermafrodit neboli obojetník neboli androgyn.

Řečovou obdobou androgynství je významová podvojnost. Podvojně či obojetně nejsou v Shakespearových sonetech jen významy slov, ale také postoje, emoce a nálady těmito slovy vyjádřené. Hluboce ambivalentní je i vztah Shakespeara k mladému, krásnému a urozenému adresátovi sonetů. Dvacátý sonet je vyznáním lásky, renesanční chválou zbožňované a uctívané bytosti. Zároveň je to básnický žert, choulostivá anekdota, která by adresáta neplyvajícím smyslem pro humor mohla hluboce urazit.

V tom se Shakespeare vyzná mistrovsky. Nejenže v jediném sonetu dokáže lichotit a zároveň urazit, ale umí lichotit tím, že uráží, a urážet tím, že lichotí. Shakespearovy sonety zkrátka nejsou vždy tím, čím se zdají být, a často se zdají být tím, čím nejsou.

Dnes je všeobecně přijímaným názorem, že prvních sto dvacet šest sonetů je adresováno příteli, zatímco adresátkou ostatních sonetů (s výjimkou posledních dvou) je žena. Je velmi pravděpodobné, že oním aristokratickým přítelem a mecenášem básníka byl hrabě ze Southamptonu, je možné, ale zdaleka ne jisté, že černou dámou sonetů byla Mary Fitton. Ale již to, že Shakespeare sestrojil černou dámou sonetů, je cosi pozoruhodného, ba převratného v historii sonetového básnictví.

Hlavně, že sonety jsou

Dodnes se neví, kdy přesně a za jakých okolností Shakespeare sonety psal. Nepopiratelným faktem je, že kniha s názvem Shakespearovy sonety (Shakespeare's Sonnets) poprvé vyšla v červnu roku 1609. Stejně jisté je, že šlo o pirátské vydání nakladatele Thomase Thorpa a že Shakespeare o vydání sonetů nevěděl, neprovedl autorové korektury a nestanovil pořadí sonetů. Žádné jiné Shakespearovo dílo, snad s výjimkou Hamleta, nezbudilo tolik komentářů, dohadů a spekulací jako Sonety. Jedinou nezpochybnitelnou jistotou je prostá, ale nadměrně významná skutečnost, že Sonety jsou.

Jak ale Sonety jsou? Proč se staly dílem kulturním a kanonickým? Proč ani po čtyřech staletích ani trochu nezestárly? Proč žijí

Sonety

Williama Shakespeara

73

*Ten roční čas je, vidíš, na mně znát,
kdy žluté listy, těch pár posledních,
na větvích visí, jimiž třese chlad -
v těch pustých kárech ptáci zpěv už zřich.
Smrákání tobo dne už ve mně uvidíš,
co po západu slunce zkomírá;
černá noc kradmo unáší bo pryč -
ta pečeť klidu, smrti druhé já.
Ve mně už vidíš žár se tetelit,
co na popelu svého mládí ležíf
jak v poslední své žhavé posteli;
čím plál, tím dobořel - teď doutná stěží.
Když tohle vidíš, rozboříš se toubou
milovat víc, co ztratíš zanedloubo.*

66

*Znaven tím vším, já chci jen smrt a klid,
jen neviďet, jak žebrá poctivec,
jak pýcbou dme se pouhý parazit,
jak pokríví se každá čistá věc,
jak trapně září pozlátko všech poct,
jak dívčí cudnost brutálně rve chtič,
jak sprostota se sápe na slušnost,
jak neschopní na schopné berou bič,
jak umění je pořád služkou mocných,
jak bloupost zpučně chytrým poroučí,
jak prostá pravda je všem jenom pro smích,
jak zlo se dobru chcebtá do očí.
Znaven tím vším, já umřel bych tak rád,
jen nemuset tu tebe zanechat.*

18

*Mám srovnávat tě s krásným letním dnem?
Tvá krása září víc, víc laskavá je:
vždyť létu brzy skončí pronájem
a vicbr serve něžné poupě máje.
Vždyť slunce někdy příliš prudce září
a za mrak jindy zmizí jeho jas,
a každou krásu vždycky něco zmaří,
náhoda, stáří, bezohledný Čas.
Tvé věčné léto však nic nezabubí,
tvá něžná krása bude věčná těž,
na tebe Smrt si marně brousí zuby,
v svých věčných verších věčně přežiješ.
Vždyť v očích těch, kdo tohle budou číst,
budeš žít ty i popsáný můj list.*

75

*Jsi pro mne, láske, chlebem vezdejší,
deštěm, co něžně zkrápí suchopár,
já boháč jsem, co strádá bohatstvím,
po klidu toužím, nalézám jen svár:
jásám, že mám tě, pak hned strachy hynu,
že mi tě vezme krutý zloděj Čas,
žárlivě střežím tě, však za vteřinu
všem očím pyšně dám tě na pospas,
hned sebou zpít, hned zase zmírám žřezní,
sotva jsem syt, hned hlady umírám,
jsem toubou štván a rozkoš bledám v trýzní,
šlím, když bci tě, šlím, když tě mám:
den co den blado, denně přezycen,
slastí i strastí zmírám každý den.*

dnes ještě intenzivnějším životem než v době svého vzniku? Proč je v bezpočtu jazyků této planety čte více čtenářů než kdykoli předtím? Samá proč. Mnoho otázek, málo odpovědí.

„To ty jsi, láske, moje věčné téma,“ napsal Shakespeare v devátém verši Sonetu 76. Pojmenoval v něm nejen téma jednoho svého sonetu, ale vlastně celé sonetové knihy. Neboť Shakespeareovy Sonety jsou především velkou knihou lásky. Ale to platí téměř o všech sonetech renesanční doby, můžete ihned namítnout. Psal snad o něčem jiném Dante, Petrarca, Michelangelo, Ronsard nebo například anglický dvořan, diplomat a voják sir Philip Sidney? V čem tedy spočívá výjimečnost Shakespeara?

Zdá se, že hlavně v tom, že Shakespeare byl, na rozdíl od velké většiny ostatních autorů sonetů, v prvé řadě dramatický a divadelní básník. Ona komůrka či básnický prostor shakespearovského sonetu, co měří na šířku pět stop a na výšku čtrnáct řádků, je vlastně malé shakespearovské jeviště, každé slovo v něm je herec, každý verš pak divadelní part. A na tomto malém jevišti světa Shakespeare předvádí, co umí: přesvědčuje, radí, stěžuje si, utěšuje, vytýká, poučuje, nabádá, napomíná, vyzývá, chválí, lichotí, vemlouvá se, varuje a hrozí, zatracuje, prosí, vzteká se, soptí, nadává, vysmívá se, naparuje se i pochybuje, uráží i uctívá, zpívá a spílá, zoufá si i doufá. Je přímočarý i manýristicky komplikovaný, fyzický i metafyzický, a ať píše o lásce či uplývání času, je v tom obsažena komedie i tragédie lidského údělu.

Právě v tomto neobyčejně širokém rejstříku emocí a vášní spočívá originalita Shakespeareových sonetů především. Shakespeareovy Sonety jsou knihou dobré lásky, ale také lásky bolestné, ba mučivé, vypovídají o lásce erotické i platonické, o lásce věrné i nevěrné, o lásce ryzí i o lásce zrazované a neustále zraňované, o lásce sobecké, ale také o lásce nesobecké, obětující se a sebepopírající, o lásce, která dokáže všechno dávat a nebrat nic.

Vyznání beze jména

Bytostná ambivalence Shakespeareových sonetů se projevuje i v tom, že na rozdíl od všech ostatních renesančních básníků Shakespeare nepoužil v Sonetech jediného vlastního jména (nepočítáme-li hříčku se Shakespeareovým křestním jménem v sonetech 135 a 136). Komunikační model jeho sonetů spočívá v prostém a blíže nespecifikovaném vztahu „já“ a „ty“. Tento vztah představuje základní dramatickou, divadelní situaci sonetů a propůjčuje jim nadčasový, univerzální význam. Člověk tu mluví k člověku a není náhodné, že velká většina sonetů jsou implikované dialogy. Každý Shakespeareův sonet lze chápat jako rozhovor či jako dopis ve verších, celou jeho sonetovou sbírku jako básnickou korespondenci.

Žádné Velké Umění, v němž promlouvá Bard či Klasik. Spíš příležitostná poezie, jakési básnické dopisy. Tak trochu sváteční shakespearovská pošta. Žádné velké myšlenky, žádné věčné pravdy. Jen paradoxy konkrétního bytí. ■